

V R T E C.

Časopis s podobami za slovensko mladino.

:: S prilogo „Angelček“. ::

Štev. 10.

V Ljubljani, dne 1. oktobra 1909.

Leto 39.

STARI GRAD.

Na griču stari grad stoji —
kot starec resen v dol strmi.

Kam, vitezi, zbežali ste,
ki tu poveljevali ste?

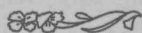
Ves razoran ima obraz,
razpadel je zidovja krás.

Ponosno grajske hčere ve —
kje vaše kliče se ime?

Življenje, hrupno v prošlih dneh
umrlo je v zidovih teh.

Umrlo vse! Le zid stoji —
premišlja slavo davnih dni.

Taras Vasiljev.

NA DOLENJSKO STRAN!

Tamkaj sredi barja
siva megla spi;
tam čez širno barje
droben ptič leti
na dolensko stran.

* * *

Hej, dolenska stran,
vsa zavita v jasen dan,
v solncu se blišči!
Srečna drobna ptica,
ki poletaš v kraje,
v moje rojstne kraje
na dolensko stran!

Bogumil Gorenjko.

BISERNICA.

(Bajka.)

Hudo je moralo biti v onih časih, kakor so mi pripovedovali ded. Lakota je morila ljudi, a po deželi je divjala črna kuga. Vstal je kdo v jasnem jutru. Razveselil se je morda zlatih solnčnih žarkov; a v tistem hipu se je zavrtel in padel na tla. Obraz mu je začrnel, in smrt mu je zatisnila trudne oči. Hodili so ljudje okrog kakor sence. Noge so se jim opotekale in v obrazih je ležal obup in ležala groza. Svetišča so bila polna in vsepovsod so puhtele gorke molitve proti nebu in so klicale usmiljenja. Narastla je bila tisto leto deroča Pišenca kakor še nikoli. Srdito so trgali valovi črno grudo in so jo nosili daleč v doline. Premenila je Pišenca svojo strugo in si je izbrala drugo. In razsula je bele hišice, zelene vrtove je razrušila in je uničila bogato polje. Bežali so nesrečni ljudje in so si rešili komaj borno življenje. Prišla je lakota, kuga je pridirjala, in nesrečni ljudje so ginili in se opotekali po zemlji. Resnično, hudo je moralo biti v tistih žalostnih časih...

Kraj nove struge deroče Pišence je stala borna koč. Komaj so ji prizanesli razsrjeni valovi. Še dva koraka — pa bi bila splavala po divjih vrtincih in bi se bila razrušila kje ob skalah. Vdova je živela v oni koči z dvema hčerkama, Zlatico in Bisernico. Hudo se je godilo vsem. Glad je hodil okrog koč in po koči. Bilo ni živeža, in bolezen je bila v koči. Ležala je Zlatica, težko bolna, na revni postelji, in mati ji ni mogla postreči, ker ni imela ničesar. Sedela je kraj postelje in je brisala pot raz blede čelo bolne hčerke. Upadel je bil njen obraz, oči so ji bile kalne in njeni lasje od skrbi osiveli.

Pred koč je sedela na klopici Bisernica. Žalostno so ji gledale modre oči proti sivim goram. Po bledem licu so ji polzele solze, velike in gorke, in tresoče roke je imela sklenjene v molitvi.

„Dobrotni Bog, usmili se nas!“ je molila, in njene brezbarvne ustnice so se tresle. „Usmili se nas, ker poginjamo.“

Na prag je stopila mati in je pogledala hčerko.

„Bisernica, stopi k sosedovim in poprosi, naj nam pomagajo za božjo voljo,“ je rekla mati in je zajokala.

Bisernica je vstala in je šla s trudnimi koraki k sosedu. Sedel je siv mož potrť pri mizi in si je podpiral glavo z roko. Uničila mu je Pišenca vse polje, kuga mu je pobrala ženo in edinega sina, in ždel je sam tam in je prosil Boga smrti. Stopila je Bisernica k njemu in ga je zaprosila:

„Ah, pomagajte nam, dobri sosed, ker poginjamo lakote.“

Dvignil je sosed sivo glavo in je pogledal deklico z mrtvimi očmi.

„Nimam ničesar,“ je odgovoril. „Vse je pobrala voda... pobrala je smrt. Siromak sem. Vendar je v kašči še nekaj moke — pojdi in vzemi si jo.“

Zahvalila se je deklica in je odšla v kaščo. Sosed pa se je nasloni spet na mizo in se je pogreznil v mračne misli. Toda tisti trenutek se mu je približala smrt, in kuga se ga je dotaknila. Padla je starčku siva glava na mizo in duša je pohitela proti nebu.

Prinesla je Bisernica moke domov, in mati je skuhala borno jed. Pregnana je bila za nekaj ur lakota iz koče. Mati je sedla spet k postelji in je brisala pot raz čelo bolne Zlatice. Bisernica je pa stopila pred kočo in je sedla na klop. Zagledala se je v sive gore in se je zamislila.

Glej, kako krasno se blišče tam gori beli vrhovi! Kakor bi bil z zlatom obsejan, se sveti večni sneg, in sive skale so posute z mehkim solnčnim svitom. Sreča in radost kraljujeta tam gori, in gorja ni nikjer na jasnih planinah. Dvigne se v jutru solnce izza gora in zvečer hodi spat v kristalni grad za Prisankom, in s solncem hodi sreča in mir. Radost hodi s solncem, in boleost in reva se ga ne dotakneta nikdar. Da, veselje vlada tam na planinah, in mir se smehlja z vsake sive skale.

In tam na pisanih senožetih pod belimi gorami! Vse polno je dehtedečega cvetja in lahkokrilih metuljcev in drobnih čebel. Človek bi se vlegel tam v travo, zaspal bi in bi sanjal krasne sanje ter bi se nikdar ne prebudil. Ni siromaštva tam gori in tudi nesreče ni tam kakor tu v dolini, kjer hodi blede smrt in kosi z ostro koso človeško življenje. — In tam v samotnem logu pod Škrlatico, kjer žubore bistri vrelci! Ptice žvrgole tam, in drobni listi šepečejo skrivnostno pesem. Po mehkem potu pa hodi vila Cvetana in poje zlate pesmi. Blagor onemu, ki se ji sme in more približati! Sreča ga obsuje z bogatimi cvetovi, in žalosti ni nikdar k njemu.

Domislila se je Bisernica vile Cvetane in se je vzradostila... Da, k vili Cvetani pojde! Vse težave in bridkosti hoče premagati. Težka je sicer ta pot in polna kamenja in gručevja, a vse hoče premagati, da prinese rešitev mami in bolni Zlatici zdravje. Zmaj čuva zeleni log vile Cvetane; sedem glav ima in iz oči mu srši ogenj. Iz ust mu švigajo plameni, in na hrbtu mu sika sedem debelih, strupenih kač. Kaj ji mar ta divji zmaj! Pogledala ga bo in se ne bo ustrašila. Za mamó in sestrico bi dala življenje, pa bi se bala sedmoglavega zmaja! Zaklicala bo in bo izpregovorila ime Vile Cvetane. V zelenem gaju jo bo slišala vila Cvetana. Po mehki stezi bo prišla k njej, nasmehljala se ji bo in jo pobožala po laseh. Vprašala jo bo, kaj hoče. In ona ji bo potožila vse in bo prosila za rešitev ljube mame in za zdravje sestrice Zlatice. Šla bo vila Cvetana v svoj zlati grad, pa ji bo podarila rešitev in zdravje. In potem bo radost in sreča v borni koči.

„Pojdem — k vili Cvetani pojdem,“ je rekla Bisernica in je vstala s klopi. Odprla je duri in je pogledala v kočo. Še enkrat se je ozrla na mamó in sestrico in se je nasmehljala. Potem pa je odhitela iz vasi proti dolgemu pašniku.

V začetku je bila pot mehka in prijetna. Toda gori za Trstjem je postajala pot vedno bolj peščena in kamenita. Bližala se je gručevju, ki ga je nanosila Pišenca, in v boste noge jo je pričelo skeleti. Ostro kamenje jo je bodlo, in tuintam se ji je že prikazala rdeča kri na nežni nogi. Bolelo jo je in peklo.

A ni se vrnila. Pogum ji je razvnemal mlado srce, in hitela je ne-
utrudno naprej.

„Vilo Cvetano najdem,“ je govorila samasebi in si je dajala pogum
samasebi. „Gotovo jo najdem in prinesem rešitev in zdravje.“

Hodila je naprej. A glej, čez pot je hrumel širok hudournik, ki si je
izkopal tam globoko strugo. Debele skale je valil s sabo in je hrumel in
bobnel, da se je stresala zemlja kraj brega. Nikjer ni bilo mostiča in tudi
skale ni bilo, da bi skočil človek na drugo stran.

Postala je Bisernica. Gledala je na drugo stran hudournika. Toda bilo
ni pomoči. Šla je ob bregu navzgor in navzdol, da bi našla kje prehod;
a bilo je vse zaman. Obupana se je vsedla na kamen in je zaihtela bridko.

„Ne pridem k vili Cvetani! In tudi rešitve in zdravja ne prinesem domov.“

Solnce se je že bližalo belim goram. Hitelo je proti Prisanku v svoj
kristalni grad, da se odpočije tam in nastopi v jutru svežo in veselo nebesno
pot. Bisernica si je pa zakrivala obraz, in gorke solze so ji tekle po licih.

„Ne pride veselje v našo kočo! Umrla bo uboga Zlatica — kajti zaprta
je pot do vile Cvetane.“

Čuj, tam nad njo se je oglasil hipoma preplašen vrišč. Bisernica je
pogledala kvišku in je zagledala nad sabo belega goloba, ki ga je preganjal
divji jastreb. Kakor strela je padel golob k Bisernici in se je skril v njenem
naročju. Šinil je jastreb za njim in je padel na zemljo kraj deklice. Pogledal
je Bisernico, ki je zakrivala z rokami belega goloba, vzfaotal je in je odhitel
proti belim pečinam.

Bisernica je dejala roko od prestrašene ptice. Hvaležno jo je pogledal
golobček in je izpregovoril:

„Hvala ti, dobra deklica, da si me rešila ostrih krempljev in smrti!
Hvala ti! — A zakaj so ti objokane oči, in zakaj ti je obraz bled?“

Vzdihnila je Bisernica in mu je odgovorila:

„Rada bi k vili Cvetani pod Škrlatico, da izprosim bolni sestrici zdravje
in ubogi mami rešitev iz velike bede. Toda tu hrumi hudournik, in jaz
ne morem preko njega.“

Beli golob pa je sedel na njeno ramo ter ji je odvrnil:

„K vili Cvetani hočeš? Ej, to je težavna pot — gru-gru-gru, težavna
pot. Zmaj čuva zeleni log, da ne stopi nikdar človeška noga vanj. Deklica
mala, ali imaš moči za to hudo pot?“

„Vse hočem prenesti,“ je dejala Bisernica. „Samo, da prinesem domov
rešitev in zdravje. Ah, če bi le mogla preko hudournika!“

Pokimal je golobček z glavico in je rekel:

„Da, če si pogumna, že prideš do vile. Zmaja ukroti pogled iz ne-
dolžnih oči, da je krotek in ponižen kakor psiček. Srečala boš ob Črni
vodi črnega moža. Toda ne boj se ga, ampak odgovori mu pogumno na
vsa vprašanja. Stopil bo pred te v Klinu velik medved. Toda ne boj se ga!
Dotakni se ga z roko — in medved se bo izpremenil v lepega dečka, ki
te bo spremljal do gaja vile Cvetane. — Vstani zdaj in pojdi za mano!
Pokazal ti bom skrito brv preko hudournika.“

Poletel je golobček z deklčinega ramena in je hitel pred Bisernico. Šla je za njim skozi grmovje, in golobček jo je pripeljal do brvi, ki je bila skrita za grmovjem. Razveselila se je Bisernica in se je napotila preko hrumečega hudournika.

„Še enkrat se ti gorko zahvaljujem za rešitev, draga deklica,“ je del golobček na drugi strani. „Stezo imaš zdaj pred seboj, in čez uro si lahko že v gaju vile Cvetane. Ne boj se! Pogumno stopi naprej — in dosegla boš, po čemur hrepeniš. Srečno pot!“

Poletel je golobček proti gozdu in je izginil med zelenimi vejami.

Bisernica pa je stopala po stezi naprej. Premišljevala je golobčkove besede in v srcu je čutila veliko tesnobo... Ni mislila prej, da je tako težko priti v zeleni log vile Cvetane. Bog ve, kako grozen je oni črni mož ob Črni vodi? Stopil bo morda nenadoma pred njo, velik kot gora. Kakor oglje žareče oči jo bodo pogledale, da bo kar vzkoprnela. Dvignil bo dolgo roko in bo govoril, kakor bi bučal grom od visokih pečin. — In potem oni medved! Ali se bo upala stopiti predenj in ga pobožati po debeli glavi, ko bo renčal srdito pred njo in ji kazal bele, ostre zobe? Upadel ji bo morebiti pogum — in potem bo izgubljena.

Postala je Bisernica za hip in se je domislila, da bi se vrnila. Lahka je pot nazaj, a polna težav naprej. A takrat ji je prišla na misel tudi bolna sestra. Hudo ji je doma in morda kliče ravno v tem trenutku smrt, da bi jo rešila težkih bolečin in bi jo ponesla v nebeški raj... In domislila se je Bisernica tudi uboge mame. Kraj postelje sedi in briše bolni hčerki znoj raz blede čelo. Srce se ji stiska v silni bolesti, in gorke solze ji močijo upadla lica.

„Ne, jaz grem naprej!“ zakliče Bisernica. „Ljuba mama, draga Zlatica — jaz grem k vili Cvetani! Vse težave hočem premagati. In prinesem vama rešitev in zdravje.“

Spet je stopala deklica naglo naprej. Zelena stezica se je izpremenila v peščeno pot, ki se je vila čez skalnat grič. Zaskелеle so jo noge, in kri se je pokazala na njih. A ni ji bilo tega mar, ampak hitela je proti vrhu skalnatega griča. Ko je dospela na vrh, je pogledala dol v dolinico. Sam pesek je bil tam doli, in med peskom je šumela bistra Pišenca. Kraj dolinice so se pa pokazala mahovita tla, in nebroj studencev se je lesketalo tam.

„To je Črna voda,“ je pomislila. „In tu mora biti nekje črni mož.“

In res — koncem mahovitih tal je stala visoka smreka, kraj nje se je pa dvigala bela skala. Na skali pa je sedelo nekaj velikega in groznega.

„To je črni mož!“ je zašepetala deklica, in zazeblo jo je. Vendar je stopila pogumno naprej. Solze so ji stopile v oči, in govorila je tiho predse:

„Zlatica umira in mama poginja v bedi... Moram k vili Cvetani.“

Prišla je z griča v dolinico in se je napotila po mehkem mahu proti črnemu možu. In tedaj je zaslišala njegov glas. Bil je kakor zamolkel, oddaljen grom za gorami. Sedel je tam na skali in je govoril z ribami.

„Pojdite v zeleno Savo. V tolmunu kraljuje povodni mož. Stopite v njegovo palačo in mu recite, naj pripravi danes ponoči veliko gostijo. Pridem k njemu v vas.“

Zapljusnilo je v vodi, in pokorne ribe so hitele izvršit dano naročilo. A takrat je zagledal črni mož Bisernico. Kakor oglje žareče oči so se uprle v malo deklico, in črni mož je vstal. Bil je velik kakor hrast, in kakor noč črni lasje so se mu usipali po orjaškem hrbtu.

Za hip se je stresla Bisernica. Toda spomnila se je golobčkovih besed in pogumno je pogledala divjaku v obraz.

„Kdo si?“ je zagrmel črni mož.

„Bisernica sem,“ je odvrnila deklica glasno.

„Kam greš?“

„K vili Cvetani grem v zeleni gaj, da prinesem bolni sestrici zdravje in ubogi mami rešitev iz bridke bede.“

Črni mož jo je gledal nekaj trenutkov. Potem pa se je pogladil po dolgi, črni brati.

„Pa se ne bojiš mene in hudega pota?“

„Kaj bi se bala? Za sestrico in mamu prenesem vse. In zato sem se tudi napotila na težko pot. Prosim te, dobri mož, ne stori mi nič žalega.“

In Bisernica je sklenila proseče roke in je pogledala solznih oči na velikana. Videl je črni mož solze v nedolžnih očeh, in omeščalo se mu je divje srce.

„Pojdi, Bisernica! Dobra deklica si. Upam, da dosežeš to, po čemur hrepeniš. Pojdi in ne boj se!“

Pobožal je črni mož deklico po mehkih laseh. Potem pa je odkorakal po mahu, da se je tresla zemlja pod njim. Izginil je ob šumeči Pišenci.

Bisernica se je oddahnila. Stopila je naprej okrog ovinka in je šla po hladnem gozdu naprej. Premagala je prvo težavo, in tam pod Škrlatico se ji že smehlja zeleni gaj vile Cvetane. Smehljajo se ji že tik pred njo bele gore, posejane z zlatom zahajajočega solnca. Še nekaj časa — in stala bo pred vilo Cvetano. In tedaj bo konec skrbi in truda.

Toda naenkrat ji zmanjka steze. Pred njo se razširi nepredirno grmovje in izhoda ni nikjer. Žalostna je hodila Bisernica semintja, da najde stezo. Toda ni je nikjer. Tedaj se je trudila zaman! Ko je že blizu cilja, se mora vrniti brez rešitve in zdravja?

Tedaj pa zašumi nekaj nad njo in zamomlja grozno. Po bregu pridrvi velik medved in se postavi pred deklico na zadnje noge.

Bisernica hoče zaupiti. A spomni se golobčkovih besed in se pomiri. Stopi pogumno naprej. Tedaj skloni medved glavo — in dotakne se ga roka nedolžne deklice.

Hipoma se izpremeni divja žival v krasnega dečka. Oblečen je bil v mehak žamet. Na glavi mu je tičala zlata čepica in za njo je bilo zataknjeno blesteče pero. Držal je deček drobno palico v rokah in se je smehljal prijazno.

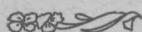
„Dober večer,“ pozdravi čudečo se deklico. „Kam bi pa rada, Bisernica?“

„K vili Cvetani bi rada v zeleni log,“ odgovori Bisernica. „Prišla sem do sèm. A tu je izginila steza, in zaman jo iščem med grmovjem.“

„Pokažem ti jo jaz,“ reče deček. „Kajti jaz sem stražnik tega kraja, ki tudi spada v kraljestvo vile Cvetane. Vsakogar poderem na tla in ga spodim, če misli nepoklican priti v zeleno kraljestvo moje visoke kraljice. Le kdor je pogumen in nedolžen in se me upa pobožati po glavi, tega moram spremljati do sedmoglavega zmaja pred zelenim logom.“

Tako je govoril deček in je zamahnil z drobno palico preko grmovja. In razdelilo se je in se je pokazala steza, vodeča med samimi lepimi rožami. Stopil je deček naprej, in kraj njega je šla vsa srečna Bisernica. Solnce se je že skrilo za gorami; le vrhovi so še žareli v čistem zlatu. Mrak se je pričel delati po gozdu. A vkljub temu so še vedno prepevali ptiči po zelenih vejah. Prijeten vonj se je širil po vsem gozdu, in čimdalje sta šla, tem krasnejša je postajala okolica.

(Konec prih.)

POL ZA SMEH, POL ZA RES.

Iz torbe o. Ivana svetokriškega.

Priredil Josip Balič.

10. Gospodar in hlapci.

Neki gospod je imel obširno posestvo ter je za njega obdelovanje rabil več hlapcev, katerim je natanko določal in razdeljeval službe, da bi slednji mogel prav in zvesto vršiti svoje delo.

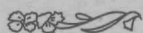
Primeri se pa enkrat, da pade omenjeni gospod po neprevidnosti v globoko lužo, iz katere si ni mogel izlepa pomagati. Kliče torej hlapce, da bi mu pomogli iz jame. Toda ti se izgovarjajo enoglasno, rekoč: „Gospod, saj nam niste tega odločili, imamo drug posel.“

Takih hlapcev se dobi mnogo po širnem svetu. Podobni so kači hidri, ki je imela baje sedmero glav in ust, pa nobene noge. Vsak bi pojedel in popil za sedem tovarišev; ako bi pa videl, da gospodarju hiša gori, se ne bi zganil, rekoč: „Saj se nisem za to pogodil!“

11. Plačilo za nezmisel.

V mestu Bolonji na Italijanskem so imeli trije meščani lahkoživci kuhanega kopuna na mizi. Eden izmed njih ga razreže na kose in zakliče židane volje: „Niti sv. Peter bi ga več ne zložil skupaj.“ Drugi pravi: „Tudi vsi apostoli bi ga ne naredili celega.“ Tretji pa še dostavi hudomušno: „Menim, da sam Kristus bi ga več ne zložil skupaj, kakor je bil poprej.“ Še ne konča dobro teh besed, kar se kopun čudodelno sceli sam od sebe, in živ, kakor je bil na dvorišču, štrbunk! poskoči v juho ter ž njo pošteno poškropi meščane, da so dobili po obrazu in obleki vse polno znamenj za svojo preveliko modrost.

Grešna predrznost ne odide kazni.

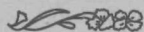
MLADOSTNA RADOST.

Le bodi, le bodi, mladenič, vesel
in ukaj v prirodi zeleni.
Kot ti zdaj, jaz nekdam veselo sem pel;
a čas ta minil je že meni.

Glej, tebi še cvēte življenja pomlad,
objema te radost ljubeče;
zdaj poln si mladostnih načrtov in nad,
ki raj ti odpirajo sreče.

Kako boš preživel to zorno mladost,
boš čital kdaj v knjigi spomina.
Iz čaše življenja zdaj piješ sladkost;
bodočnost prilije pelina.

J. O. Golobov.

POVEST O MATERINEM SRCU.

Bogumil Gorenjko.

(Konec.)

III.

Kaj je tako žalostno zajokalo in zaihtelo in zmotilo tihi mir tajinstvene noči? Vogalov Nace je bil, ki je zajokal v strašnih sanjah. In kaj se mu je sanjalo? Hude, prav hude so bile te Nacetove sanje: „Noč je bila, in mati je spala. On, Nace, pa je šel, vzel iz miznice ostro brušen nož, šel po prstih k materini postelji in zasadil nož v ljubeče prsi materine. In kri je brizgnila iz rane, kakor bi hitela gledat, če je res sinova roka tako kruta . . . On pa je segel z roko v rano in je iztrgal materi srce in tekel iz hiše, da bi ga nesel očetu, ki je pil pri Štefenjaku. In ko je tako tekel, se je spodtaknil ob kamen in je padel. In takrat je vztrepetalo materino ljubeče srce, vzdrhtelo je v roki sinovi in zašepetalo:

„Sin moj, ali si se kaj močno udaril?“

To se je sanjalo Nacetu, in zajokal je bridko in obupno. Mati se je prestrašila, planila iz postelje in hitela k Nacetovemu ležišču: „Nace, Nace, kaj pa .ti je?!“

Nace se je vzdramil in je vzdihnil: „O mati, kaj ste tukaj? Ali vas nisem . . . ste tukaj, mati?“

„Kaj pa je bilo, Nace? Se ti je sanjalo?“

„O mati, žalil sem vas, neizmerno sem vas žalil. Ali morete odpustiti, mati?“

„Vse je odpuščeno, Nace! Samo poboljšaj se!“

„Nikdar več vas ne bom žalil, mati!“ Povedal je Nace materi grozne sanje, a mati ga je poljubila, in solze upanja in sreče so ji prišle v oči. Pozabljene in odpuščene so bile v tem hipu vse pregrehe Nacetove, vse mu je odpustilo veliko srce materino.

Legla je mati nazaj, a spati ni mogla. Molila je k sveti Materi, naj bi ona izprosila, da bi bil Nace stanovit in v svojem sklepu; molila je goreče, srečna kakor še nikdar. Saj kdaj je materino srce bolj srečno, kakor če vidi, da se vrača otrok z napačne poti nazaj v okrilje materine ljubezni . . . V sladkih sanjah, v pritajeni molitvi in v velikem upanju je mati skoraj prečula to noč. Že je videla, kako se je sin poboljšal, poboljšal se je tudi mož, in Jože je prišel iz Amerike, in vsi so zopet živeli lepo in zadovoljno. Žalost je zbežala od hiše, in prišla je zadovoljnost in sreča in razprostrla svoje blažena krila čez krov. Vse to je videla mati tisto noč in upala je, da se ta njen sen tudi uresniči, upala je neomajno.

Potrkal je na okna beli dan, in jutro je prišlo, lepo jasno jutro; tako pride jasen up v mračno srce.

Ko so sedeli naši znanci pri zajtrku, je povedal Nace svoje sanje tudi očetu. In mož, ki ni poznal solz, si je otrnil solzo. „Tudi jaz sem te žalil, Neža,“ je rekel, „a od danes naprej bom — verjemi mi — res pustil pijačo. Nace, kadar pride izkušnja, spomni se na sanje, spomni se, kako te ljubi mati. Ta spomin te obvaruje greha!“

„Bom, oče, boste videli,“ je obljubil Nace.

In kar sta obljubila oče in sin, sta res tudi držala. Že se je odpravljala nesreča od hiše, in prvi žarki sreče so prisijali nad hišo, ki toliko let ni poznala sreče. Vogal je začel delati, Nace je bil ves drugačen. In v zadovoljnosti, čeprav v uboštvu, so jim tekli dnevi . . .

IV.

Spet je prišel pismonoša, Selanov Matijec, k Vogalovim. „Vogalovka, sedem krajcarjev pripravi,“ je rekel smejé, „pismo imač in denar!“

„Denar?“ se je začudila ona.

„Da, denar in pismo, oboje iz Amerike. Dvesto kron,“ je odvrnil poštni sel.

Z veseljem mu je odštela žena sedem krajcarjev. Poštni sel pa je odšel s pipo v ustih ponosno čez vas.

Brž je poklicala Vogalovka moža, da bi videla, kaj jima piše sin. Začudil se je mož, ko je zagledal na mizi lepe desetake.

Ona pa je odprla pismo in brala:

„Dragi starši!

To vam pošiljam za prvo silo. V kratkem se tako vidimo! Veste, mačeha je tujina. Res, ne gre mi slabo, a vendar domovina je mati, tujina pa mačeha. Kakor še nikdar, me je prijelo hrepenenje, da bi šel domov, in ne morem se mu ustavljati. Lepo je doma. Širne njive in travniki, nad njimi žvrgoli škrjanček, z Male gore se oglašja kuka-vica. A na hribu stoji cerkvena sv. Ane in pozdravlja kmeta, ki orje zemljo. Lepo je orati zemljo, najlepše je doma, dovolj široke so meje domovja, in ni treba hoditi v tujino, ki je prevarljiva in goljufiva. No, jaz, hvala Bogu, sem imel srečo. A koliko jih je, ki stradajo in si morda služijo kruh na nepošten način, doma pa bi lahko živeli pošteno od sadov, ki bi jim jih dajala zemlja. Vse te misli prihajajo k meni, in ne morem se jim ubraniti. Komaj že čakam, da primem za plug in ga zasadim v zemljo, in ko bo izorana njiva, bom pognal dobre voliče domov. A tukaj se trudim ves ljubi dan v rudniku, ob blede razsvetljajoči luči, in ko je dan pri kraju, se vračam ves izmučen domov. Vedno v temi, da komaj še vem, kakšen je dan. In vedno v nevarnosti, da se podsuje rudnik, da se morda užgo škodljivi plini. Zato se vrnem v domovino. Kdo, ki je blag človek, bi mogel pozabiti grudo, kjer je bil rojen? Kmalu se vidimo, dragi starši, in lepi dnevi se nam bodo začeli. Hočem, da bosta oba, mati in oče, imela lep večer življenja. Čez kake štirinajst dni, ako Bog da, bom doma.

Iskreno Vas pozdravlja

*Vaš hvaležni sin
Jože.“*

Brala je Vogalovka pismo in se je jokala. Bila je vsa srečna, in tudi Vogal se je čutil nekako pomlajenega. Že je videl v duhu, kako se bo vse predručilo; hiša lepó bela, skedenj krit z opeko, v hlevu leporejena živina.

Prišel je Vogalov Jože iz Amerike. Lep mlad fant, pod nosom črne brčice, v lepi suknji in z velikim kovčkom.

ln novo življenje se je začelo pri Vogalovih. Popravili so hišo, podrli so skedenj in postavili novega, kritega z opeko. Dobili so deklo, da ni bilo treba materi toliko delati. Njive, prej zapuščene, so zopet bujno rodile; travniki, zanemarjeni, so kakor v novem življenju pognali bujno travo.

„Kako si je opomogel, ta Vogal! Vse mu gre po sreči!“ „A prej — kakšna revščina je vladala! On več ne pije, Nace je tudi ves drugačen. Jože, takega fanta se pa ne dobi kmalu!“ E srečni starši, ki imajo dobre otroke!“ Tako so govorili sosedge med sabo, in po pravici.

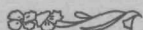
Kakor hči bogataša med revnejšimi otroki, je stala Vogalova hiša med drugimi domovi.

ln če je prišel popotnik mimo, je v svojem srcu blagroval ljudi, ki žive v tej hiši. ln ni se varal.

Sreča je hodila po hiši, angel božji je rosil nanjo obilen božji blagoslov.

Lep večer življenja sta imela stari Vogal in Vogalovka. Z zadovoljnostjo in ponosom sta gledala na pridne otroke.

Rada sta se spominjala na dneve tuge in bridkosti; a vse to je sedaj minulo. Zbežala je žalost in nesreča, in solnce sreče je sijalo z bogatimi žarki na Vogalovo hišo, na belo hišo sredi vasi . . .

KO JE BIL MIRKO BOLAN.

Mrak se je delal in zvezdice so se užigale, male in svetle in visoko. V bregu, pod temnim gozdom, je stala mala kočica. Joj, kako majhna je bila in pa slamnata je bila. Pa je bilo vendar doslej toliko sreče pod to slamnato streho in pa krika dovolj v njej in okoli nje! To je bilo takrat, ko je bil še Mirko zdrav. Zdaj pa je Mirko bolan, močno bolan. Mamica sedi ob njegovi postelji in nič ne misli, da bi šla spat. Kako bo šla spat, če je bolan njen ljubljeneček, zelo močno bolan, njen dobri, mali Mirko, njeno vse. Ti uboga mamica! Mirko pa nič ne ve, kako hudo je mamici. Kako bo on vedel, ko še niti ne ve, da je bolan; zato leži mirno in gleda mamico, kakor bi hotel reči: Kaj pa to, mamica, da jaz nič ne morem na vrt? Samo včasih ga zaboli v glavi, pa mu takoj odleže, ko mu mamica ovije mrzlo rutico okrog čela. ln ko Mirko ne more zaspati, mu začne mamica pripovedovati o vrtu in o rožah. O, mamica zna lepo pripovedovati. Tako govori mamica:

„Da, Mirko je bolan, hudo je bolan sirotek. Pa tako hudo! ln glavica ga boli, malo, prav malo. Kaj bo to! Mirko še joče ne; zakaj bi pa tudi jokal, ko sedi mamica pri Mirku, in mamica ima njega tako rada, toliko, toliko . . . ln zakaj bi ga ne imela rada, ko je Mirko tako priden. Pri-nese to, prinese ono, lepo uboga, ves dan je pri delu; zvečer pa se pre-

križa in lepo moli z mamico in potem vošči: lahko noč! in mamico poljubi in zaspi... Še strah ga ni nič. On vso noč mirno spi in sanja. Kaj sanja ljubljencek? Z Bogom se pogovarja, pa na zvezdicah se prepeljava, pa angelce gleda, tiste lepe, z zlatimi perutnicami, pa dolgimi haljami, pa z zvezdami v laseh, pa posluša, ko pojejo:

Angelčki, angelčki
božji mi,
dobrih otrok
prijatelji...

Kako lepo pojejo, kakor ptički v gozdu tako lepo; o še lepše pojo in še bolj znajo kakor drobne seničice in črni kosi in drobni škranjčki. Da, škranjčki lepo pojejo, ali angelci pojejo še lepše. Zakaj bi pa ne peli, ko je Mirko tako priden in pa ima angelčke rad in pa tako rad posluša, kadar angelčki pojo.

Zdaj pa je bolan, hudo je bolan. Da, ta grda bolezen, kaj si le izmisli, da pride k našemu Mirku! Naj se kar pobere! Mamica je noče, ker je Mirko priden; naj gre raje drugam, kjer so otroci poredni in ne ubogajo. Mirko pa noče biti bolan. Na vrtu je tako lepo, šel bi rad na vrt. Rože, lepe, lepe so v vrtu, rdeče, bele, modre in pisane, pa močno dišijo, pa metuljčki se igrajo po njih in utripljejo s prašnimi krili. Da, ti neumni metuljčki: okolu se podijo, namesto da bi sedeli prav lepo pri miru in ne mazali pisanih oblek. Tako lepo je na vrtu! A pred hišo na trati je še lepše. Tam so kokoši in petelin. Zrnje pobirajo, pa pridejo vrabci in ga jim pozobljejo. Ti hudobni vrabci, ti tatinski! A kure so hude na vrabce. Kaj bi pa ne bile, ko jim vrabci pozobljejo zrnje, same pa morajo biti lačne. Ali Mirku se tudi vrabci smilijo; sirotki so, kaj bi ne pobirali zrnca. Saj mamica nasuje kuram novega žita in potem niso več lačne. Da, te kure! Ene so sive, druge rjave, pa petelina se boje. Kaj bi se ga ne, saj hodi kakor general po dvorišču in poje: kikiriki! Pa z rožo stresa, in rep se mu sveti, in hudo gleda. Ta smešni petelin! Kakor general je, pa je tako neumen, da se še kure norčujejo in mu pozobljejo zrnje. On pa hodi gor in dol in poje: Kikiriki...!

A vrabci se ga boje. Saj se ga boji še Belin, ki je velik in tako kosmat, kakor bavbav in tudi laja tako: bav, bav...!

Samo mucek se ne boji petelina. Saj ni čudno, ko ima tačice, na tačicah pa kremplje, kakor trne, kakor igle. Jih lahko ima, ko jih skrije za dlačice, da jih ne obrusi, ta mucek premeteni. Tiho se priplazi in polize mleko iz skledice, se obližne, pa gre; ta tatinski mucek, kar tako gre, kakor da ni storil nič hudega. Gre, pa leže v travo in zaspi. Kaj bi se bal mucek petelina, ko se ga še Belina ne, ki je velik in pa laja: bav, bav. Mirko pa ima raje Belina ko mucka. Belin ne praska, in pa pameten je Belin, učen je in vse zna. Še po dveh hodi in pa lepo prosi; ponoči pa straži, da ne pridejo tatovi, ti grdi tatovi. Zato ima Mirko močno rad Belina, in Belin ima močno rad Mirka. Pa kaj bi ta neumni Belin, ki je ves kosmat in pa laja: bav, bav, — kaj bi Belin, ki se še mucka boji, pa petelina. Hoho, še

petelina! Mirko ga ima pa vendarle rad, ko zna Belin hoditi samo po dveh in prositi. Mirko pa zna še peti, moliti in — še mucek ni tako premeten, da bi ga ugnal. Pa kaj bo Belin, ta neumni Belin, ko ima mamica Mirka še tisočkrat rajša.

Zdaj je pa bolan. Jutri zjutraj pa bo Mirko že zdrav in pojde na vrt. In ko ga bo zagledal Belin, bo prišel po dveh in bo lepo prosil in bo rekel: hov, hov. Ta neumni Belin še „dobro jutro“ ne zna reči. Kaj bo neumni Belin, ko bo prišla mamica in bo prinesla Mirku konjička, voziček, bič, pa puško, — pravo puško, prav tako, kakor se z njo strelja. Da, vse to bo dala mamica Mirku, ko ozdravi. Da, Mirko mora ozdraveti. Kajpak! Mirko bo šel v šolo in bo prvi v šoli, pa velik gospod bo in v zlati kočiji se bo vozil, pa velik grad bo imel in vse polno slug. — In vsi ga bodo zavidali in porečejo: „Glejte ga, kako je lep, in dober! Kdo bi si bil mislil, kdo bi si mislil, ko je bil še majhen in je ležal bolan v mali kočici pod slamnato streho — zdaj pa ima grad in polne kleti denarja. Tako bodo rekli ljudje, on pa se bo spomnil svoje mamice in se odpelje k njej in ji poreče:

„Oj mamica, zdaj pa kar z menoj! Kaj boste pod to slamnato streho, ko imam jaz grad, velik grad. Lepo boste živeli pri meni, kar sedite v kočijo!“ Tako pelje Mirko svojo staro mamico s seboj.. Konjički peketajo, solnčece se smeje, da še nikoli ni bilo tako lepo...“

Tako je govorila uboga mamica pozno v noč, sklonjena nad bolnega sinka. In solze so ji tekale po licu, po bledem, težke solze. Ko pa je, premagana od bdenja, vsnula, se ji je zazdelo, da jo je prejel nekdo za rame. Ozrla se je! In glej, njen Mirko je stal za njo, ves lep in velik in jo je gledal.

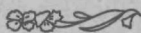
„Ali si ti, moj ljubček?“ —

„Sem, mamica; po slovo sem prišel. Jaz imam svoj grad, svoj lepi in zlati“ —

„Ne zapuščaj me!“ je vzkliknila preplašena mamica in se ječe zgrudila nad mrtvo telesce svojega Mirka...

Njegova angelska dušica pa je plula z bratci-angelčki proti novi domovini — k Bogu!

J. Mohorov.

JESEN.

Ocvetele so kresnice
sred poljan,
odletele so že ptice
prek poljan
tja na daljni jug.

Kakor sladek sen odšla je
že pomlad;
že jesenska sapa maje
zlati sad,
ki blešči se iz vej...

Bogumil Gorenjko.

KUKAVICA.

Ko je peti dan Bog ustvaril ribe v vodi in ptice v zraku, se je tudi z njimi pogovarjal. Med drugim je poučil ptice, kako morajo napravljati gnezda in vzgajati mladiče. Takrat je pristopila k njemu kukavica ter ga prosila: „Podelil si mi, o ljubi Bog, čast, da oznanjam ljudem veselo pomlad. Nauči me še, kako naj napravljam gnezdo na drug način, kakor te ptice, da se bom v tem razlikovala od njih!“

Stvarnik pa jo zavrne: „Ker sem ti dodelil častno službo, postala si ošabna! Toda vedi! Nočem ti te odvzeti, ker sem ti jo že dal. Vendar kaznujem te vseeno. Nikdar ne bodeš trpela tovarišice v svojem gozdu. Gnezda pa ne bodeš delala zavoljo svoje častihlepnosti nikoli. Polagala boš svoja jajčeca v tuja gnezda. Ti ne boš poznala svojih mladičev in oni ne tebe. Ker se bodo pa tvoji mladiči šopirili v tujem, malem gnezdu in pometavali prave mladiče iz njega, prištevali te bodo ljudje k škodljivim živalim!“

Kukavico je bilo sram in se je v gozd skrila. Ko je ljubi Bog na večer hotel pogledati vse svoje stvari, ni zagledal kukavice. Ta je pa — hudomušna kakor navadno — zapela: „Kuku!“ Bog se je pa razsrdil in rekel: „Ker si me hotela žaliti, boš pela samo svoj vednoenaki: kuku, medtem ko bodo druge ptice prepevale različne popevke!“ *Polenčan.*

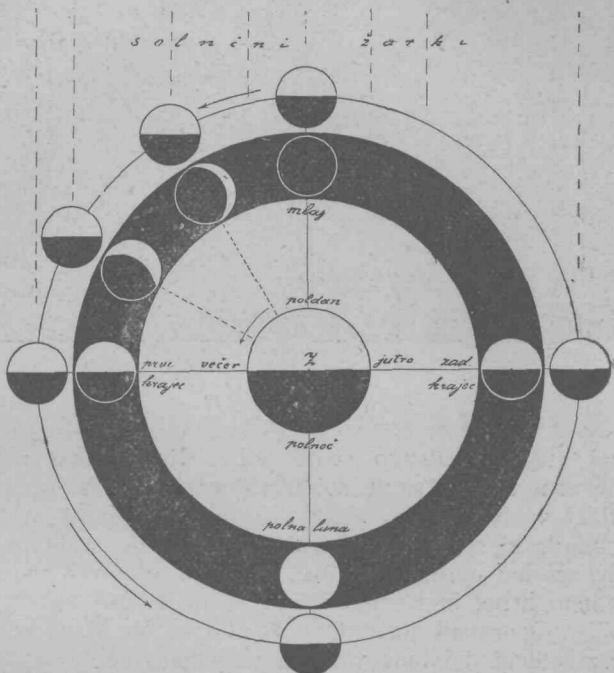
Mladi zvezdoznanec.

Luna, njena oddaljenost, velikost, gibanje, — lunini premeni.
Luna nam je najbližje nebesno telo in edino, ki mu gospoduje naša zemlja. Kot sopremičnica naše zemlje je luna navezana na zemljo, po eliptični poti teka okrog zemlje in z njo vred potuje okrog solнца. Luna je oddaljena od nas nekoliko nad 60 zemeljskih polumerov ali $\frac{1}{400}$ razdalje zemlje od solнца, okroglo 385.000 km. Luna je po obliki obla, s premerom 3480 km ali nekaj nad $\frac{2}{7}$ zemeljskega premera. Lunina površina je enaka $\frac{1}{13}$ zemeljske ali 38 milijonov km² torej je lunino površje manjše kakor površina Azije ali Amerike, pa večje kot Afrike. Površina proti zemlji obrnjenega luninega polobla je nekako tako velika kakor površina mogočnega ruskega carstva, malo manj kot dvakratna Evropa. Po vsebini je luna 50 krat manjša od zemlje. Primeri zemlje in lune po medsebojni velikosti kaže slika 11. Pot okrog zemlje prehodi luna v 27. dneh s hitrostjo 1 km v sekundi. Luna je temna krogla, ki ne sveti z lastno svetlobo, ampak prejema luč od solнца. Ker nam je luna najbližja, zato jo moremo laglje opazovati, kakor druga nebesna telesa. Predvsem nas zanimajo lunini premeni. Vsakdo ve, da nam luna ne kaže vedno iste oblike, ampak da izpreminja svojo podobo. Vidimo jo kot ožji ali širši srp, ali polovično, nadpolovično ali celo razsvetljeno ploskev. So pa tudi dnevi ko lune ne vidimo.

Koledar in pratika zaznamujeta štiri glavne lune premene: mlaj, prvi krajec, polno luno ali ščip in zadnji krajec.

O mlaju ni videti lune, ker stoji med zemljo in solncem. To nam pojasni slika 10. Sredi slike je narisana zemlja, polovica zemlje je razsvetljena, ima dan, druga polovica je v temi, ima noč. Zunanji krog pomeni pot lune okrog zemlje. Na tej poti je narisana luna v posameznih časih svojega obteka okrog zemlje. Zaznamovana je tudi

smer, od koder prihajajo solnčni žarki, kirazsvetljujejo zemljo in luno. Na notranjem črnem pasu pa je luna, kakor se vidi z zemlje ob raznih premenih. Kakor vidite, je polovica lune vedno v svetlobi, druga polovica v temi. O mlaju je obrnjena proti zemlji temna polovica. Po mlaju pa se odmika od solca na levo, torej od zahoda proti vzhodu, vsak dan za skoro 26 navideznih luninih premerov. Drugi ali tretji dan po mlaju se prikaže na večernem nebu na zahodu ozek lunin srp, z rogljema obrnjen proč od solnčnega zahoda. Naslednje večere raste srp tako, da vidimo čez 7 in pol dni po mlaju polovico lunine ploskve razsvetljene, pravimo, da je prvi krajec. Naslednji teden luna še

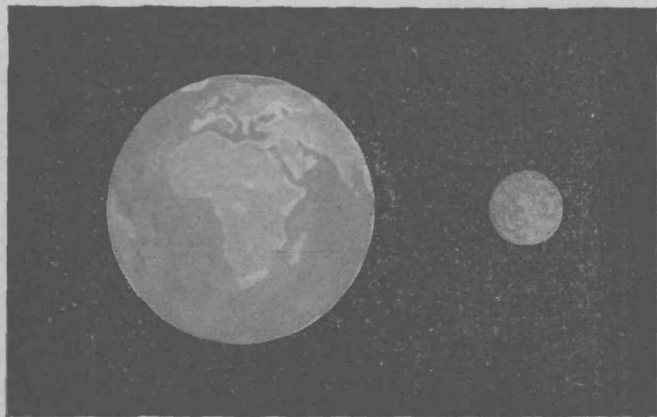
Slika 10.

raste in slednjič nam pokaže vso svojo razsvetljeno ploskev, imamo polno luno, ščip. Nato pa začne luna pojemati, razsvetljena ploskev se začne krčiti na oni strani, kjer je pričela po mlaju rasti. V enem tednu, ali bolj prav v 7 in pol dneh, je le še njena leva polovica v luči, zadnji krajec je. Potem luna še nadalje pojema se zožuje in srp je zdaj z rogljema obrnjen na desno, proti zahodu ter slednjič izgine. Iz nova nastopi mlaj. Luna se vrne spet med zemljo in solnce. Od mlaja do mlaja preteče 29 in pol dni.

Paziti nam je še, kje vidimo luno ob posameznih premenih in kdaj sveti. Kot ozek srp po mlaju je luna zvečer na zahodu in sveti le nekaj ur, ko je solnce zašlo. O prvem krajcu vzhaja luna opoldne, ko je solnce najvišje; ob solnčnem zahodu je luna najvišje, zahaja pa o polnoči. Ko je luna polna, vzhaja ob solnčnem zahodu, o polnoči je najvišje na nebu ter zahaja zjutraj ob solnčnem vzhodu. Ob zadnjem krajcu vzhaja luna o polnoči ter zahaja opoldne. Kot srp po zadnjem krajcu vzhaja luna pred solnčnim vzhodom. Vsak dan se biža spet solncu, dokler ne izgine zjutraj v solnčnih žarkih, da se nam čez nekaj dni spet prikaže po mlaju kot ozek srp na večernem nebu.

Kar je tu povedano z besedami, vam pojasni slika 10. Tu vidite še, da je mesec o polni luni nasprotno od solca. Zato prehodi polna luna po zimi skoro isto pot, kakor solnce poleti, polna luna nam torej razsvetljuje dolge zimske noči. Poleti pa napravi polna luna isto pot, ki jo ima solnce pozimi, in sveti le kratko dobo.

Luna nam kaže vedno isto polovico svoje površine. Kako to? Na to vprašanje bi utegnil marsikdo odgovoriti: ker se luna sama ne vrti. Pa to je napačno. Luna se namreč v teku enega obhoda okrog zemlje zavrti tudi enkrat okrog svoje osi. To je

Slika 11.

vzrok, da nam luna nikdar ne more pokazati svoje druge strani. Prav preprost poizkus, ki ga lahko sami napravite, vas o tem dodobra pouči. Recimo, da imamo sredi sobe okroglo mizo. Na mizi stoji zemeljsko oblo (globus). Stopi okrog mize, ter glej na zemeljsko oblo. Zdaj se pa pomikaj okrog mize z obrazom vedno obrnjen proti globusu. Ko se premakneš za četrtno obhoda, zazreš

sebi nasproti drugo steno sobe. Ko obhodiš polovico mize, boš s hrbtom obrnjen v tisto stran sobe, katero si gledal ob pričetku svojega premikanja, videl pa boš steno, kateri si početkom kazal hrbet. Ko si tako dovršil ves obhod, si se hkrati zasukal enkrat okrog svoje osi. Pravtako luna. Ako bi se ne zasukal okrog svoje osi, bi kazal globosu po vrsti prednjo, nato levo stran, potem hrbet in slednjič svojo desno stran.

Opazovali ste gotovo že, da se ob času, ko vidimo lunin srp, sveti razsvetljeni del lune v medli pepelnati luči.

To je odsev svetlobe, s katero sveti naša zemlja na luno, kakor sveti luna na zemljo. Zlasti se ta svetloba na luni vidi posebno dobro ob zimskem času po zadnjem krajen.

Josip Dostal.

Odgonetka dopolnilne uganke št. 9.

Bas grmi ti na uho,
s časom postaja vse staro
las pokriva ti glavo,
v pas pregiba se teló,
v vasi biva se lepó.

Prav so uganili: Marschitz Olga in Rihard v Braslovčah; Fon Ivo, prvošolec v Celju; Štelcar Josip, sluga kn. škof. pisarne v Mariboru; Zacherl Minka, Slavka in Tonček v Ljutomeru; Gruden Ivan, Retje pri Velikih Laščah; Kramar Anton, v Mateni pri Igu; Porekar Vladimir, Angelica, Ciril in Viktor, Plavec Tonček, učenci na Humu pri Ormožu; Mercina Roza, v Zgornjem Kašlju; Piano Anica, Probej Ilka, Knapič Mar., Svetec Beti,

Vrečko Marica in Cilka, Erhartič Milena, Presker Mar., Ježovnik Pavla, Raih Julijana, Jurgl Ant., Marinc Mimika, Počan Mar., Nodus Ida, Volčanšek Julči in Karnjovšek Dragica, učenke VIII. razreda pri čč. šolskih sestrah v Celju.

Odgovor na šaljivo vprašanje št. 9.

Ako si misliš „dva konja“ v tožilniku, lahhko verjameš, ker vrabec ne more pozobati dveh konj.

Prav so odgovorili: Gruden Ivan, Retje pri Vel. Laščah; Kramar Anton, v Mateni pri Igu; Porekar Vladimir, Angelica, Ciril in Viktor, ter Plavec Tonček, učenci na Humu pri Ormožu; Mercina Roza, v Zgornjem Kašlju.

„Vrtec“ izhaja 1. dné vsakega meseca in stoji s prilogo vred za vse leto 5 K 20 h, za pol leta 2 K 60 h — Uredništvo in upravnništvo Sv. Petra cesta št. 78 v Ljubljani.

Izdaje društvo „Pripravniški dom“. — Urejuje Ant. Kržič. — Tiska Katoliška Tiskarna v Ljubljani.